

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา Water resource management according to Buddhist principles

อนันต์ แยมไพบูลย์

Anan Yamphaiboon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

ธาวิช ถนอมจิตต์

Taviz Tatnormjit

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: Yamphaiboon321@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการทรัพยากรน้ำในมุมมองของพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าแหล่งน้ำในทุกแห่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง และถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบนิเวศ การรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องกระทำ ใช้น้ำร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เกิดความสามัคคี คือ พลังในการจัดการน้ำให้เกิดความยั่งยืน ฉะนั้นหากมีการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา แล้วมนุษย์ก็จะรู้จักแบ่งปันน้ำและนำน้ำไปใช้ได้อย่างไม่เกิดปัญหา

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียน จึงมีความสนใจในการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ดังนี้ 1) ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ให้น้ำเป็นทาน 2) ปิยวาจา ใช้ปิยวาจาในการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ปัญหา 3) อตถจริยา คือ การร่วมแรงกันเสียสละตนเองในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม 4) สมานัตตตา คือ ความเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมคำสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดมั่นคงและความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการทรัพยากรน้ำ, มุมมองของพระพุทธศาสนา

Abstract

Water resource management according to Buddhist principles In other words, every source of water is extremely important. and is considered one of the important components of the ecosystem Keeping the water source clean So it's something everyone has to do. can share water happily to have generosity for each other Unity is the power to manage water for sustainability. Therefore, if water resources are managed according to Buddhist principles Then humans will know how to share water and use it without problems. For this reason, the author Therefore, he is interested in studying water resource management according to Buddhist teachings. By using the 4 Sangahavatta principles as follows: 1) Dana means giving and sharing water as gifts 2) Piyavaca uses Piyavaca in negotiating to solve water problems 3) Atthachariya is working together to sacrifice oneself in service to the public 4) Samanat Tata is consistency. This is a Buddhist teaching that can be applied to manage water resources for stability and sustainability.

Keywords: Water resource management according, Buddhist principles.

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรอันล้ำค่าที่มีอยู่ในโลกแห่งนี้ น้ำเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตที่เรียกว่าจุลชีวันและสรรพสิ่งบนโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการมายาวนานมากกว่าสามพันล้านปี ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าน้ำเป็นธาตุประกอบสำคัญในร่างกายมนุษย์หนึ่งในสี่ธาตุที่เรียกว่าอาโปธาตุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 115: 127) น้ำจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของสิ่งมีชีวิต

แต่ในปัจจุบันจำนวนประชากรมนุษย์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้ความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เกินขอบเขต และขาดจิตสำนึกที่ดี มนุษย์ปัจจุบันจำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาในการขาดแคลนและมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความแปรปรวนของธรรมชาติ วิกฤติทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย ดิน น้ำ ป่า สัตว์ แร่ธาตุ จุลินทรีย์ หิน ฯลฯ ทรัพยากรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันเป็น

ส่วนประกอบของโลกที่มีความสำคัญด้วยกันทั้งหมด ถ้าหากทรัพยากรธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งถูกทำลายไปก็จะทำให้ระบบนิเวศขาดความสมดุลไปด้วย เพราะทุกอย่างย่อมเกี่ยวเนื่องกันเป็นพลวัตที่จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้เพราะถ้าไม่มีน้ำก็ไม่มีป่า ไม่มีป่าน้ำก็จะไม่มีเหมือนกัน

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์ในหลายด้าน ป่าเป็นต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และยังเป็นตัวจักรสำคัญในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ทรัพยากรที่สำคัญที่ถูกมนุษย์นำไปใช้ประโยชน์และเกิดการทำลายมากในลำดับต้น ๆ คือ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทั้งสองประเภทนี้ เป็นระบบที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างเห็นได้ชัด

ความหมายของการจัดการทรัพยากรน้ำ

การจัดการทรัพยากรน้ำ คือ การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันอย่าง บูรณาการ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง (กรมทรัพยากรน้ำ, 2564: ออนไลน์) และ การจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ ให้ประชาชนทุกพื้นที่มีน้ำใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพอเพียงในทุกฤดูกาล มีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำ อย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ มีการแก้ไขปัญหาทั่วทั้งน้ำที่เป็นเหตุทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิต และทรัพย์สิน ทั้งจากการที่เกิดเองตามธรรมชาติ และโดยที่มนุษย์เป็นเหตุทำให้เกิดขึ้น และมีการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและที่มนุษย์ทำขึ้น โดยมีการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ด้วยความคิดและเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ เร่งรัดดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ประชาชนพ้นจากความเดือดร้อนให้ทั่วทุกกลุ่มน้ำ

ปราโมทย์ ไหม้กลัด ได้อธิบายความหมายของการจัดการทรัพยากรน้ำ ว่า “การจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน ไม่ใช่เฉพาะการส่งน้ำ หรือเอาไปแจก แต่เป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และสัมพันธ์กัน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย” (ปราโมทย์ ไหม้กลัด, 2548: 17)

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์อนันต์และมีโทษมหันต์ หากไม่ได้มีการจัดการและควบคุมที่ดีพอ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำจำเป็นจะต้องอาศัยการวางแผนการจัดการและพัฒนาแหล่งน้ำ และการควบคุมปริมาณและอัตราการไหลของ

น้ำให้พอเหมาะ พร้อมทั้งคำนึงถึงคุณภาพและระยะเวลาการไหลของน้ำในเวลาเดียวกันด้วย นอกจากนี้การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจะต้องพิจารณาควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำทุกประเภทร่วมกันให้บังเกิดผลคุ้มค่ามากที่สุด เพราะการใช้ประโยชน์จากน้ำแต่ละประเภทจะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ยาก (พระสมบุรณ์ ปุณฺณปุณฺญโณ (พุมจันทร์), 2554: 27-28)

กล่าวได้ว่าการจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องในเขตลุ่มน้ำร่วมกัน โดยจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าและทั่วถึงกันอย่างยุติธรรม และการจัดการทรัพยากรน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต หากไม่มีการจัดการทรัพยากรน้ำจะทำให้เกิดปัญหาได้ ซึ่งปัญหาวิกฤตการณ์ของน้ำส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา ด้วยเหตุนี้การจัดการทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญที่ทุกคนต้องร่วมมือกันในการจัดการเพื่อให้น้ำมีคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสม โดยเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรน้ำจะได้กล่าวต่อไป

ประวัติและความเป็นมาของน้ำในพระพุทธศาสนา

สมัยพุทธกาล ในช่วงระยะเวลาก่อน 2,600 ปี ประเทศอินเดียเดิมเรียกว่า ชมพูทวีป (พระพรหมคุณาภรณ์. 2552: 19) ดินแดนแห่งต้นหว้าหรืออนุทวีปอินเดีย บางกลุ่มก็เรียกว่า ภารตประเทศ หรือภารตวรรษ อันหมายถึงดินแดนของชาวภารต เพราะคนอินเดียถือว่าเผ่าพันธุ์ของตนสืบเชื้อสายมาจากท้าวภารต กษัตริย์องค์แรกในนิยายปรัมปราหรือมหากาพย์มหาภารต (วีระชัย โชคมุกดา. 2554: 38) ดินแดนนี้เป็นภูมิภาคเอเชียใต้ที่ประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ จำนวน 7 ประเทศ ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ ศรีลังกา เนปาล ภูฏาน และมัลดีฟส์ เมื่อก้าวถึงลักษณะภูมิศาสตร์ของชมพูทวีปแล้วจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เช่น ระหว่างเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งสูงที่สุดและมีอากาศหนาวจัด ในขณะที่ที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุและแม่น้ำคงคาทางตอนเหนือมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของทะเลทรายธาร์มีแต่ความแห้งแล้ง สวนทางกับบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำคงคาและแม่น้ำพรหมบุตรในประเทศบังคลาเทศ ที่จะต้องประสบกับปัญหาอุทกภัยตลอดทั้งปี (สุภัทรา นิลวัชระ วรรณพิณ และ ศุภวรรณ ขวรัตน์วงศ์. 2551: 2-3) จากข้อมูลข้างต้นมีความสอดคล้องตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับลักษณะของชมพูทวีปดังความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชมพูทวีปนี้ สวนอันน้ำรินรมย์ ป่าอันน้ำรินรมย์ ภูมิประเทศอันน้ำรินรมย์ สระโบกขรณีอันน้ำรินรมย์มีจำนวนน้อยนัก ส่วนสถานที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลาก ที่มีตอไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำมีจำนวนมากกว่า แม่น้ำอันใด

สัตว์ที่เกิดบนบกมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่เกิดในน้ำมีจำนวนมากกว่า ฉะนั้นเหมือนกันแล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 322: 42)

นอกจากนี้สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าระบบชลประทานเพื่อการเกษตรได้มีมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลจะเห็นได้จากเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้เคยเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิมหาสุทิสสนะ มีกรุงกุสาวดีเป็นราชธานีที่มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต เป็นเมืองที่มีความรุ่งเรือง มั่นคง มีเศรษฐกิจดี ประกอบกับพระองค์ทรงมีจริยวัตรอันงดงาม จึงสมบูรณด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาแหล่งน้ำ จึงมีพระราชดำริให้มีการขุดสร้างสระน้ำให้กับเหล่าปวงประชา จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าของการชลประทานส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการส่งเสริมจากผู้มีอำนาจในยุคนั้น ก็คือ ระบบการเมืองการปกครอง ของดินแดนในสมัยพุทธกาลนั้นมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนหนึ่งเป็นส่วนกลางหรือเขตชั้นในที่เรียกว่า มัชฌิมประเทศ และส่วนที่สองจะเป็นส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดนที่เรียกว่า ปัจฉิมประเทศ ซึ่งมีชฌิมประเทศ จะเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีความเจริญ จึงมีสภาพเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การศึกษา เป็นแหล่งรวมของบัณฑิตและนักปราชญ์ทั้งหลาย มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้นใหญ่

ประกอบด้วย แคว้นและเมืองหลวงได้แก่ แคว้นอังคะ (เมืองจามปาหรือจัมปา) แคว้นน้อยอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพระเจ้า พิมพิสารแห่งแคว้นมคธ แคว้นมคธ (เมืองราชคฤห์) เป็นราชอาณาจักรที่เป็นมหาอำนาจ ปกครองโดยพระเจ้าพิมพิสาร พระมหากษัตริย์ผู้สร้างวัดเวฬุวนารามถวายในพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก ภายหลังพระเจ้า พิมพิสารได้ถูกพระราชโอรส คือ พระเจ้าอาชาตศัตรูจับขังจนสิ้นพระชนม์และครองราชสมบัติสืบต่อมาและเป็นแคว้นที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แคว้นกาสิ (เมืองพาราณสี) เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมากเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่ง ที่มีชื่อ คือ ผ้ากาสิและเครื่องหอมแก่นจันทร์ มีสถานที่ที่รู้จักกันดี ก็คือ ป่าอิสิปตนมฤทายวัน เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ภายหลังตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าปเสนทิโกศล แห่งแคว้นโกศล แคว้นโกศล (เมืองสาวัตถี) เป็นราชอาณาจักรแห่งมหาอำนาจ ปกครองโดยพระเจ้าปเสนทิโกศลและเป็นเมืองของพระรามตามคัมภีร์รามายณะหรือเรื่องรามเกียรติ์ และวัดพระเชตุวันมหาวิหารกับวัดบุพพารามก็อยู่ในแคว้นนี้ แคว้นวัชชี (เมืองเวสาลี) เป็นราชอาณาจักรแห่งมหาอำนาจ ที่มีความรุ่งเรืองมาก ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือ

ประชาธิปไตยมีประมุขแห่งรัฐ คือ พระเจ้าลิจฉวี แคว้นมัลละ (เมืองกุสินารา) เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นที่เสด็จปรินิพพานของพระพุทธเจ้า แคว้นเจติ (เมืองโสตถิวัตติ หรือโสตถิยนคร) แคว้นวังสะ (เมืองโกสัมพี) เป็นราชอาณาจักรที่มีความรุ่งเรืองและมีอำนาจมากปกครองโดยพระเจ้าอุเทน แคว้นกुरु (เมืองอินทปัตถ์) ปกครองโดยพระเจ้าโกรพยะ แคว้นปัญจาละ (เมืองอหิฉัตระหรือ ฉัตรวตี) ปกครองโดยพระเจ้าพรหมทัตต์ แคว้นมัจฉะ (มีชื่อเรียกหลายชื่อ คือ เมืองไวราฎฐ เมืองวิราฎฐนคร เมืองมัตสยานคร เมืองมัตสยาสัยนคร เมืองไพราฎฐ) แคว้นสุรเสนะ (เมืองมถุรา) ปกครองโดยพระเจ้ามธูรราชอวันตีบุตร แคว้นอัสดกะ (เมืองโปตนะ) เป็นที่ตั้งอาคารของพรหมมณพาวรี ซึ่งเป็นบุโรหิตในราชสำนักโกศล แคว้นอวันตี (เมืองอุชเชณี) เป็นราชอาณาจักรแห่งมหาอำนาจ ปกครองโดยพระเจ้าจันทปชโชต แคว้นคันธาระ (เมืองตักศิลา) ปกครองโดยพระเจ้าปุกกุสาติ เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะที่เป็นนครแห่งวิทยาการประสิทธิ์ประสาทสรรพวิชาในวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ ทางด้านการแพทย์ การทหาร และวิชาการปกครอง และแคว้นกัมโปชะ (เมืองทวารกา) (พระราชธรรมมูณี, 2564: ออนไลน์)

แคว้นเล็กอีก 5 แคว้น คือ แคว้นสักกะ (เมืองกบิลพัสดุ์) เป็นดินแดนประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะและทรงเป็นพระพุทธเจ้าในเวลาต่อมา แคว้นโกถิยะ (เมืองเทวทหะ) แคว้นภักคะ (เมืองสุสมมารคีระ) แคว้นวิเทหะ (เมืองมิถิลา) และแคว้นอังคุดตราปะ (นิคมอาปณะ) ส่วนรูปแบบการปกครองของแต่ละแคว้นอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ แบบแรกเป็นจักรวรรดินิยม เป็นแคว้นที่มีแสนยานุภาพมาก ใช้อำนาจยึดครองแคว้นอื่นมาเป็นของตน ประมุขของแคว้นนี้จะเรียกว่า มหาราชา เช่น แคว้นมคธ แคว้นโกศล ส่วนรูปแบบที่สองเป็นแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นแคว้นที่ให้อำนาจสิทธิ์ขาดกับพระมหากษัตริย์โดยตรง ประมุขของแคว้นจะเรียกว่าราชา แคว้นส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบนี้ และรูปแบบที่สาม คือ แบบประชาธิปไตย เป็นแคว้นที่อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองขึ้นอยู่กับประมุขของแคว้นและจะมีสภาเป็นผู้กำหนดนโยบาย รวมทั้งมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับบ้านเมือง สภาก็ทำหน้าที่เลือกสมาชิกขึ้นมาคนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นประมุขที่เรียกว่าราชา เช่น แคว้นวัชชี และแคว้นมัลละ เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์. 2556: 114)

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา

การจัดการทรัพยากรน้ำในทางวิชาการ หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่จะทำให้ได้มาซึ่งทรัพยากรน้ำ เพื่อแจกจ่าย ใช้ประโยชน์ ควบคุมให้เกิดประโยชน์ ปรับปรุงขจัด หรือทิ้งไป โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ มีดังนี้

1) การใช้น้ำตามหลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ 4 สอนให้เอื้อเพื่อเผื่อแผ่กันด้วยการให้วัตถุเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนซึ่งกันและกัน ดังนี้

1.1 ทาน คือการให้ การให้น้ำเป็นการให้ทานที่มีอานิสงส์มาก ถือได้ว่าได้บุญเป็นมหาเศรษฐีเพราะเป็นผู้มีน้ำใจ เพราะให้น้ำเปรียบเหมือนกับให้ชีวิต เกษตรกรจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีก็อาศัยแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ในยามที่เกิดเหตุการณ์ขาดแคลนน้ำ คนที่มีพื้นที่การเกษตรอยู่ต้นน้ำต้องรู้จักเอื้อเพื่อเผื่อแผ่มายังคนที่อาศัยอยู่ปลายน้ำไม่กักเก็บน้ำไว้ใช้เองจนหมด หากคนที่อยู่ต้นน้ำแบ่งปันให้น้ำเป็นทานแก่คนปลายน้ำแล้วย่อมเกิดความรักใคร่ต่อกัน

1.2 ปิยวาจา หากมีเรื่องอะไรที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกันก็ควรให้ปิยวาจาในการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นให้คลี่คลายไปได้โดยง่าย

1.3 อัถถจริยา คือการร่วมแรงกันเสียสละตนเองในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การขุดลอก ทำความสะอาด ซ่อมแซมเหมืองฝายต่าง ๆ จะต้องอาศัยการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมงานจึงจะสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้

1.4 สมานัตตตา คือมีความเสมอต้นเสมอปลาย การมีความเสมอต้นเสมอปลายแสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างจริงใจไม่แสสร้งแก่ง้งทำดีต่อกัน

การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนให้ใช้น้ำร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ดังพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการระงับความทะเลาะของหมู่พระญาติ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาเพื่อห้ามการทะเลาะกันระหว่างพระญาติฝ่ายศากยะและโกลิยะที่ทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำทำนา

เรื่องมีอยู่ว่า พวกเจ้าศากยะและพวกเจ้าโกลิยะได้กันแม่น้ำโรหิณีด้วยทำนบอันเดียวกัน ในระหว่างนครกบิลพัสดุ์กับนครโกลิยะแต่เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำแห้งไม่เพียงพอต่อการทำนาทำให้ข้าวกล้าเหี่ยว จนเกิดการแย่งน้ำกันขึ้นมา จากคนงานทะเลาะกันจนปลายปลายไปถึงพระราชาก็ทำสงครามสู้รบกันเพื่อแย่งน้ำ พระพุทธเจ้าทรงทราบเหตุการณ์แล้วทรงตรัสห้ามญาติทั้งสองฝ่ายไม่ให้สู้รบกันเพราะแย่งน้ำ โดยพระพุทธองค์ถามว่าน้ำมีราคาเท่าไรควรหรือที่จะเอาชีวิตของกษัตริย์มาแลกกับน้ำ ทำให้พวกพระญาติคิดได้และเลิกสู้รบกัน หันมาคืนดีกัน (พระพรหมคุณาภรณ์. 2556: 114)

จากเรื่องราวที่ยกมานี้ เป็นตัวอย่างการจัดการน้ำโดยการใช้น้ำและแจกจ่ายให้ผู้ต้องการอย่างเพียงพอและถ้วนหน้า ด้วยการเจรจาถึงข้อดีข้อเสียในการทะเลาะวิวาท

กัน เมื่อพระพุทธองค์ให้สติแก่เหล่าพระญาติว่าชีวิตคนมีค่ามากกว่าน้ำ เราจะมาสู้รบฆ่ากันเพราะแย่งน้ำย่อมไม่คุ้มค่า ด้วยเหตุนี้เหล่าพระญาติต่างแบ่งปันน้ำในการทำนาได้อย่างลงตัวทั้งสองฝ่าย และชาวเมืองทั้งสองนครก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เกิดเหตุการณ์แย่งน้ำกันอีกต่อไป

การจัดการน้ำตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรน้ำและปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ และเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำให้คงอยู่ต่อไป

2) การจัดสรร แจกจ่ายและแก้ปัญหาการแย่งน้ำ

การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนามีการจัดสรรและแจกจ่ายที่มีอยู่ให้แก่ผู้ที่ต้องการใช้น้ำอย่างถ้วนหน้า ดังเช่นในญาติกัลหุปสมณวัตถุ เรื่องการระงับความทะเลาะของหมู่พระญาติ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาเพื่อห้ามการทะเลาะกันระหว่างพระญาติฝ่ายศากยะและ โกลิยะที่ทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำทำนา

เรื่องมีอยู่ว่า พวกเจ้าศากยะและพวกเจ้าโกลิยะได้กั้นแม่น้ำโรหิณีด้วยทำนบอันเดียวกัน ในระหว่างนครกบิลพัสดุ์กับนครโกลิยะแล้วให้ทำข้าวกล้าถึงต้นเดือนมิถุนายนเมื่อข้าวกล้าเขียว พวกคนงานทั้งสองนครต่างประชุมว่าน้ำจะไม่พอในการทำนาขอให้เอาน้ำมาใส่ในนครของตนโดยต่างฝ่ายต่างไม่ยอมให้น้ำแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ชาวเมืองทั้งสองจึงทะเลาะกัน ประหารซึ่งกันและกัน กระทบกระแทกถึงพระราชา จนเกิดเป็นสงครามระหว่างเมืองทั้งสอง

พระศาสดาทรงตรวดดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ทอดพระเนตรเห็นหมู่พระญาติแล้ว ทรงดำริว่าหากพระองค์เราไม่ไปห้ามพวกญาติเหล่านี้ก็จะเกิดเหตุร้าย จึงเสด็จทางอากาศเพียงพระองค์เดียว ประทับนั่งโดยบัลลังก์ในอากาศ ณ ท่ามกลางแม่น้ำโรหิณี พระญาติทั้งหลาย เห็นพระศาสดาแล้วทั้งอาวุธ ถวายบังคม พระศาสดาตรัสถามพระญาติเหล่านั้นถึงเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทได้ความว่าทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำ พระศาสดาจึงถามว่าน้ำมีราคาเท่าไร พวกพระญาติตอบว่ามีราคาน้อย ส่วนกษัตริย์ มีค่ามาก หากามีได้ พระศาสดาจึงตรัสว่ากรที่ท่านทั้งหลาย นำพวกกษัตริย์ซึ่งหากามีได้ให้ทะเลาะกันเพราะเรื่องแย่งน้ำควรแล้วหรือ แล้วได้ทรงภาซิตพระคาถาเหล่านี้ว่า ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวิร เราเป็นผู้ไม่มีเวิร อยู่เป็นสุขจริงหนอ ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวิร เราอยู่อย่างไม่มีเวิร ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราเป็นผู้ไม่เดือดร้อน อยู่เป็นสุขจริงหนอ ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราอยู่อย่างไม่เดือดร้อน ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย เราเป็นผู้ไม่ชวนชวาย อยู่เป็นสุขจริงหนอ ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย

เราอยู่อย่างไม่วอนขวย (อำนาจ เจริญศิลป์, 2543: 55)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำอธิบายนี้ไว้ว่า ในมนุษย์ทั้งหลายผู้มีเวรกัน ด้วยเวร 5 พวกเราไม่มีเวร ในมนุษย์ทั้งหลายผู้มีความเดือดร้อนด้วยกิเลส พวกเราเชื่อว่ไม่มี ความเดือดร้อนเพราะความเป็นผู้ไม่มีกิเลส ในมนุษย์ทั้งหลายผู้มีความชวนขวยในอันแสวงหา กามคุณ 5 พวกเราเชื่อว่ไม่มี ความชวนขวย เพราะไม่มีการแสวงหา นั้น จึงเป็นอยู่สบาย ดี กว่าพวกคฤหัสถ์

จากเรื่องราวที่ยกมานี้ เป็นตัวอย่างการจัดสรรน้ำและแจกจ่ายให้ผู้ต้องการ อย่างเพียงพอและถ้วนหน้า ด้วยการเจรจาถึงข้อดีข้อเสียในการทะเลาะวิวาทกัน เมื่อ พระพุทธองค์ให้สติแก่เหล่าพระญาติว่าชีวิตคนมีค่ามากกว่าน้ำ เราจะมาสู้รบฆ่ากัน เพราะแย่งน้ำย่อมไม่คุ้มค่า ด้วยเหตุนี้เหล่าพระญาติต่างแบ่งปันน้ำในการทำนาได้อย่าง ลงตัวทั้งสองฝ่าย และชาวเมืองทั้งของนครก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เกิดเหตุการณ์ แย่งน้ำกันอีกต่อไป

3) การประหยัดน้ำ

ในทางพระพุทธศาสนามีการใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างคุ้มค่าและประหยัดที่สุด ดังตัวอย่างพระวินัยปิฎกในนทานสิกขาบท ว่าด้วยการสงนน้ำนอกสมัย พระพุทธองค์ได้ บัญญัติสิกขาบทว่าด้วยการอาบน้ำของภิกษุว่าหากยังไม่ถึงครึ่งเดือนแล้วอาบน้ำต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

เรื่องนี้มีอยู่ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายสงนน้ำในแม่น้ำตโปทจนเวลาพลบค่ำ ทำให้พระเจ้าพิมพิสารสงน น้ำจนพลบค้ำกว่าพระภิกษุทั้งหลายจะสงนน้ำเสร็จประตูเมืองจึงปิด พระองค์จำต้องประทับ แรมอยู่นอกเมือง เข้าตรูจึงเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ จากนั้นทรงประชุมสงฆ์และบัญญัติสิกขาบท

พระบัญญัติ “ก็ ภิกษุใด ยังไม่ถึงครึ่งเดือน อาบน้ำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์” แต่ ทรงอนุญาตให้ภิกษุอาบน้ำได้ในสมัยที่ร้อน สมัยที่เป็นไข้ สมัยที่ทำงาน สมัยที่เดินทางไกล และสมัยที่มีพายุฝุ่น จึงมีพระอนุบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ยังไม่ถึงครึ่งเดือน อาบน้ำ ต้อง อาบัติปาจิตตีย์เว้นไว้แต่ในสมัย สมัยในช้อนั้น คือ (1) ท้ายฤดูร้อน 1 เดือนครึ่ง และเดือน แรกแห่งฤดูฝน รวมเป็น 2 เดือนครึ่ง เป็นสมัยที่ร้อน เป็นสมัยที่อบอ้าว (2) สมัยที่เป็นไข้ (3) สมัยที่ทำงาน (4) สมัยที่เดินทางไกล (5) สมัยที่มีพายุฝุ่น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 357-364: 483-488.)

บทบัญญัติข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่า แม่น้ำตโปทาเป็นแม่น้ำที่อุ่นสบาย ฤกษ์ที่สร่งน้ำจนผลิตเพลินเลยเวลาทำให้พระมหากษัตริย์ ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปเดือดร้อนเพราะรอสร่งน้ำในแม่น้ำที่อุ่นสบายเช่นนี้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้เพื่อมิใช่ภิกษุ ลุ่มหลงกับการอาบน้ำนานเกินไปจนสิ้นเวลาจะทำให้ชาวบ้านติเตียนได้ ยิ่งแม่น้ำตโปทาเป็นแหล่งน้ำอุ่นสาธารณะภิกษุจึงควรแบ่งปันให้ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน และมีการใช้น้ำเท่าที่จำเป็นจริง ๆ

แต่ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ มีอยู่รอบตัวเรา พระภิกษุสงฆ์ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งวัน เพื่อสุขภาพอนามัยของพระภิกษุสงฆ์จึงควรอาบน้ำทุกวัน เพื่อไม่ให้เกิดกลิ่นอันไม่พึงประสงค์แก่ชาวบ้านที่มาวัด การอาบน้ำของพระสงฆ์จึงขึ้นอยู่กับกาลเวลาและสถานที่ หากพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติธรรมอยู่เพียงผู้เดียวเพื่อแสวงหาอริยธรรมแล้ว ท่านจะปฏิบัติเคร่งครัดจะไม่อาบน้ำถ้ายังไม่ถึงครึ่งเดือน หรืออาบน้ำเท่าที่จำเป็นให้น้อยครั้งที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้รู้จักสภาพที่แท้จริงของตนเองว่าร่างกายของเรานั้นไม่ได้สะอาด สวยงาม มีแต่สิ่งสกปรก ซึ่งสภาวะเช่นนี้จะเอื้อต่อการพิจารณาธรรมเข้าถึงพระไตรลักษณ์ได้เร็วขึ้น

ส่วนข้อปฏิบัติอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์จากน้ำให้คุ้มค่า ก็คือการห้ามภิกษุทำลายคันนา เพื่อให้ น้ำไหลออกทำให้เกิดความเสียหายแก่เกษตรกร จะมีโทษหนักที่สุดถึงขั้นอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที

ในปาราชิกสิกขาบทที่ 2 บทภาษณีย์เรื่องน้ำ มีข้อห้ามภิกษุภิกษุตักน้ำเข้าภาชนะของตนเอง และทำลายคันนาให้น้ำไหลออกจะมีโทษหนักถึงขั้นอาบัติปาราชิก “...ภิกษุทำลายคันนา ต้องอาบัติทุกกฏ ทำลายคันนาทำน้ำให้ไหลออกไป มีราคา 5 มาสกหรือเกินกว่า 5 มาสก ต้องอาบัติปาราชิก ทำให้น้ำไหลออกไปมีราคาเกินกว่า 1 มาสก หรือน้อยกว่า 5 มาสก ต้องอาบัติตุลลัจฉัย ทำให้น้ำไหลออกไป มีราคา 1 มาสก หรือหย่อนกว่า 1 มาสก ต้องอาบัติทุกกฏ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม1 ข้อ108: 89)

จะเห็นได้ว่าสิกขาบทนี้ ให้ความสำคัญต่อน้ำ เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นแหล่งน้ำมีค่ามากจึงมีสิกขาบทห้ามภิกษุ ลักขโมยหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่คันนาที่ทำให้น้ำไหลออก เพราะภิกษุชื่อได้ว่าเป็นผู้ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน และยังเตือนสติพระภิกษุให้เห็นความสำคัญของน้ำได้อีกด้วย

4) การแก้ปัญหา น้ำในหมู่สงฆ์

ในพระวินัยปิฎก จุฬวรรค ขุททกวัตถุ ชันธกะ ได้กล่าวถึงการจัดการน้ำในหมู่สงฆ์ โดยเริ่มจากการมีปัญหากที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ต่อมาจึงมีพุทธานุญาตให้กระทำเพื่อ

แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ จึงเกิดเป็นพระวินัยขึ้น ดังนี้

เรื่องโรงสวดสังฆ์ สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเย็บจีวรอยู่ในที่แจ้ง ลำบากเพราะความหนาวบ้าง เพราะความร้อนบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธรเจ้า พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ทำโรงสวดสังฆ์ ต่อมาโรงสวดสังฆ์มีพื้นต่ำ น้ำท่วม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธรเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูง ต่อมาดินที่ถมพังทะลาย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระองค์ก็ทรงอนุญาตให้ก่อคั่นกันดินที่ถม 3 ชนิด คือ คั่นที่ทำด้วยอิฐ คั่นที่ทำด้วยศิลา และคั่นที่ทำด้วยไม้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 257: 29) เรื่องโรงสวดสังฆ์แสดงให้เห็นการจัดการปัญหาน้ำท่วมด้วยการยกพื้นสูงและทำคั่นดินกัน

เรื่องเรือนไฟ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำ เช่น ทรงอนุญาตบ่อน้ำในเรือนไฟ ต่อมาขอบบ่อน้ำทรุดก็ทรงอนุญาตให้ซ่อมแซม ต่อมาบ่อน้ำมีพื้นที่ต่ำก็ทรงอนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูง ต่อมาทรงอนุญาตศาลาบ่อน้ำและฝาปิดบ่อน้ำเพื่อป้องกันสิ่งสกปรก ทรงอนุญาตรางระบายน้ำ ทรงอนุญาตกำแพงกันบ่อน้ำล้น ทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ และทรงอนุญาตสระโบกขรณี เป็นต้น (วิ.จ. (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 293: 84) การแก้ไขปัญหาน้ำที่ยกมานี้เป็นการแก้ไขจากเหตุเฉพาะหน้า เมื่อพระภิกษุประสบกับปัญหาที่เกี่ยวกับน้ำก็นำปัญหานั้นมากราบทูลพระพุทธรองค์ ซึ่งพระพุทธรองค์ก็ทรงอนุญาตทุกครั้ง แต่จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เป็นต้น

ส่วนวิธีการจัดการปัญหาคุณภาพของน้ำนั้น ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ โดยเฉพาะพระภิกษุซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของชาวบ้านในรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำจึงไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำ ซึ่งพระพุทธรองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบท เกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ในปาฐกถารวด สิกขาบทวิภังค์ในสิกขาบทที่ 15 ไว้ว่า

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนน้ำลายบ้าง ลงในน้ำ พวกชาวบ้านจึงตำหนิ ประณามโพนทะนาว่า “โฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนน้ำลายบ้างลงในน้ำเหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคมานแล้ว” พวกภิกษุได้ยินชาวบ้านตำหนิ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ” ทรงตำหนิว่าการกระทำอย่างนี้ทำให้คนไม่เลื่อมใสศรัทธาจึงบัญญัติ “พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ” (พระ

ไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม2 ข้อ653: 733)

พระวินัยบัญญัติสิกขาบทนี้ สนับสนุนให้มีการรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด เพราะถือว่าอุจจาระ ปัสสาวะ และน้ำลาย เป็นสิ่งสกปรก ไม่ควรทิ้งลงในแหล่งน้ำ การบัญญัติสิกขาบทนี้ก็เพื่อป้องกันและรักษาแหล่งน้ำในระบบนิเวศนั่นเอง และเพื่อป้องกันการทำความสกปรกต่อแม่น้ำลำธาร ซึ่งใช้สำหรับการอุปโภคและบริโภค ทั้งของพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ควบคู่กันไปอีกทางหนึ่งด้วย

อีกทั้ง ภัตตคควัตตกถา ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในโรงฉัน ในเรื่องการล้างบาตร ไว้ว่า “...ถ้ามีกระโถนฟุ้งเทน้ำลงกระโถนอย่างระมัดระวัง และไม่ฟุ้งเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม7 ข้อ363: 231-232) ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดแมลงวัน มดและแมลงต่างๆ ที่เป็นพาหะของเชื้อโรคร้าย อีกทั้งยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาด ถูกสุขลักษณะด้วย

สรุป

การจัดการทรัพยากรน้ำ คือ การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง รวมกันอย่างบูรณาการ ประกอบด้วย การพัฒนา การจัดสรร การใช้ และการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ โดยจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าและทั่วถึงกันอย่างยุติธรรม การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยคำนึงถึงหลักพุทธธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ดังนี้ 1) ทาน คือ การให้ เช่น เกษตรกรจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีก็อาศัยแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ในยามขาดแคลนน้ำ คนที่มีพื้นที่การเกษตรอยู่ต้นน้ำต้องรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มายังคนที่อาศัยอยู่ปลายน้ำไม่กักเก็บน้ำไว้ใช้เอง การแบ่งปันให้น้ำเป็นทาน ย่อมเกิดความรักใคร่ต่อกัน 2) ปิยวาจา เช่น หากมีเรื่องอะไรที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกันก็ควรใช้ปิยวาจาในการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นให้คลี่คลายไปได้โดยง่าย 3) อตถจริยา คือ การร่วมแรงกันเสียสละตนเองในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การขุดลอก ทำความสะอาด ซ่อมแซมเหมืองฝายต่าง ๆ 4) สมานัตตตา คือ ความเสมอต้นเสมอปลาย เช่น แสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างจริงใจ ไม่เสแสร้งแก่งแย่งทำดีต่อกัน เป็นต้น ดังพระไตรปิฎกที่ได้กล่าวถึงการระงับความทะเลาะของหมู่พระญาติ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาเพื่อห้ามการทะเลาะกันระหว่างพระญาติฝ่ายศากยะและโกถิยะที่ทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำทำนา

ดังนั้น การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้เกิดความสามัคคี คือ พลังในการจัดการน้ำให้เกิดความยั่งยืน ฉะนั้นหากมีการจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วมนุษย์ก็จะรู้จักแบ่งปันน้ำและนำไปใช้ได้โดยไม่เกิดปัญหา ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมก็จะอุดมสมบูรณ์และไม่เกิดอุทกภัยหรือภัยแล้งในอนาคต

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์.

บงกช เอกกาญจนกร. (2557). “ปัญหาเกี่ยวกับการพกพาวาฐุปีนในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต**. คณะนิติศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร.

ไทยพีบีเอส. “รอยเตอร์ชี้ไทยมีผู้ครอบครองปืนมากที่สุดในอาเซียน” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.ไทยพีบีเอส.co.th/รอยเตอร์ชี้ไทยมีผู้ครอบครองปืนมากที่สุดในอาเซียน/ สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2562.

ปราโมทย์ ไ้มักลัด. (2548). **ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทย**. เอกสารประกอบการบรรยาย. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระสมบุรณ์ ปุณฺณปุญฺโญ (พุ่มจันทร์). (2554). “บทบาทของพระสงฆ์วัดพระบรมธาตุคอยผาส้ม ในการส่งเสริมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่”. **การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). **จารีกอโศก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.

วีระชัย โชคมุกดา. (2554). **พลิกแดนภารตะ ประวัติศาสตร์อินเดียอารยธรรมตะวันออก ไม่มีวันล่มสลาย**. กรุงเทพมหานคร : ยิบซี.

อำนาจ เจริญศิลป์. (2543). **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุภัทรา นิลวัชร วรรณพิน และ ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์. (2551). **อินเดีย : อดีต – ปัจจุบัน**.

กรุงเทพมหานคร : สนพ.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรมทรัพยากรน้ำ. (28 กรกฎาคม 2561) การจัดการทรัพยากรน้ำ. สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2564, จาก http://www.dwr.go.th/contents/content/files/001007/0000087_1.ppt

พระราชธรรมมูณี (เกียรติ สุกิตติ). (16 กรกฎาคม 2564). 16 แคว้นในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล. สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2564, จาก <http://www.vichadham.com/buddha/city16.html>